Avvergingsplikten – og andre plikter

Lederkonferansen 12.3.2026

Gry Stordahl
Rådgiver, dinutvei.no og plikt.no

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, NKVTS

Avvergingsplikten og andre plikter ved vold og overgrep

Plikter og praksis

Plikt.no og e-læring

9. juni 2022 kl. 12:35 **Riksrevisjonen kommer med alvorlig kritikk av det offentliges innsats mot vold i nære relasjoner** • Riksrevisjonens nye rapport viser alvorlige svakheter ved myndighetenes innsats mot vold i nære relasjoner.

– Det er risiko for at de voldsutsatte ikke får den hjelpen de trenger, skriver Riksrevisjonen i en pressemelding.

Riksrevisjonen sin undersøkelse viser at offentlig ansatte er usikre i forholdet mellom taushetsplikten og avvergingsplikten, og at de ikke vet når av

– Om det er en ting jeg håper fester seg m
taushetsplikten, sier riksrevisor Karl Eirik Sc

MANREPORT-IPV – Avvergeplikt i møte med partnervold

forskning.no Debatt Ung Podcast Jobb

Noen lever i flere tiår med grov vold, uten at noen griper inn

Forskeren trodde at de som hadde vært utsatt for alvorlig og langvarig vold, oftere hadde opplevd at noen hadde grepet inn. Slik var det ikke.

Fra Forskning.no, 11.02.2026

…

Forskerne testet en gruppe helse- og sosialarbeidere. Bare tre prosent kjente til den lovfestede avvergeplikten.

Ikke god nok informasjon?

I sin studie av voldsutsatte fant Astrid Gravdal Vølstad ut at 40 prosent aldri hadde fått informasjon om avvergeplikten.

– Det er mange, særlig fordi de har rett til slik informasjon. Selv om flesteparten hadde fått informasjon, var det relativt få som opplevde at de forsto loven godt.

…

https://www.forskning.no/kriminalitet-likestilling-vold/noen-lever-i-flere-tiar-med-grov-vold-uten-at-noen-griper-inn/2612563.

Avvergingsplikt i straffeloven, 1902 og 2026

§ 139.[1]

Med Bøder eller med Hefte eller Fængsel indtil 1 Aar straffes den, som undlader gjennem betimelig Anmeldelse for vedkommende Myndighed eller paa anden Maade at søge afverget et efter militær Lov strafbart Mytteri, Krigsforræderi, Spioneri eller Forbund om Rømning[2] eller en Forbrydelse af nogen i denne Lovs §§ 83, 84, 86, 98, 99, 100, 148, 149, 150, 152, 153, 154, 159, 169, 192, 195, 217, 223, 2det Led, 225, 231, 233, 234, 243, 267, 268 eller 269 omhandlet Slags eller sammes Følger, skjønt han til en Tid, da Forbrydelsen eller dens Følger endnu kunde forebygges, har erholdt paalidelig Kundskab om, at den er igjære eller er forøvet.

Dog er han straffri, saafremt Forbrydelsen ikke kommer til Fuldbyrdelse eller til strafbart Forsøg,[3] eller saafremt Afvergelsen ikke kunde ske uden at udsætte ham selv, nogen af hans nærmeste[4] eller nogen uskyldig for Tiltale[5] eller Fare for Liv, Helbred eller Velfærd.[6]

Paa samme Maade, dog i intet Tilfælde med høiere Straf end den for Forbrydelsen selv satte, straffes den overordnede, der har undladt at hindre en i hans Tjeneste forøvet Forbrydelse,[7] saafremt dette var ham muligt.[8]

§ 196. ***Plikt til å avverge et straffbart forhold***

Med bot eller fengsel inntil 1 år straffes den som unnlater gjennom anmeldelse eller på annen måte å søke å avverge et lovbrudd eller følgene av det, på et tidspunkt da dette fortsatt er mulig, og det fremstår som sikkert eller mest sannsynlig at lovbruddet er eller vil bli begått. Avvergingsplikten gjelder uten hensyn til taushetsplikt og gjelder lovbrudd som nevnt i

a. § 111 (krenkelse av Norges selvstendighet og fred), § 113 (krenkelse av Norges statsforfatning), § 115 (angrep på de høyeste statsorganenes virksomhet), § 117 (inngrep overfor viktige samfunnsinstitusjoner), § 119 (landssvik), § 121 (etterretningsvirksomhet mot statshemmeligheter), § 123 (avsløring av statshemmeligheter), § 128 (ulovlig militær virksomhet), § 129 (straff for deltakelse mv. i voldelig sammenslutning med politiske mål), § 131 (terrorhandlinger), § 133 (terrorforbund), § 138 (terrorbombing), § 139 (kapring av luftfartøy og skip mv.), § 140 (forstyrrelse av den sikre drift av luftfartøy og skip mv.), § 141 (bruk og utslipp av farlig stoff i tilknytning til luftfartøy og skip mv.), § 142 (ulovlig befatning med farlig materiale mv.), § 143 (gisseltaking i terrorøyemed), § 144 (angrep på en internasjonalt beskyttet person), § 192 (anslag mot infrastrukturen), § 193 (forbund om anslag mot infrastrukturen), § 194 (forstyrrelse av den sikre drift av jernbane og buss), § 223 (grov uriktig anklage), § 238 (allmennfarlig smittespredning), § 239 (allmennfarlig forgiftning), § 240 (alvorlig miljøkriminalitet), § 253 (tvangsekteskap), § 255 (grov frihetsberøvelse), § 256 (forbund om grov frihetsberøvelse), § 258 (grov menneskehandel), § 259 (slaveri), § 262 annet ledd (ekteskap med noen under 16 år), § 274 (grov kroppsskade), § 275 (drap), § 279 (forbund om drap eller å volde betydelig skade på kropp og helse), § 282 (mishandling i nære relasjoner), § 283 (grov mishandling i nære relasjoner), § 284 (kjønnslemlestelse), § 288 (hensettelse i hjelpeløs tilstand mv.), § 291 (voldtekt), § 295 (misbruk av overmaktsforhold og lignende), § 299 (voldtekt av barn under 14 år), § 303 (grov seksuell omgang mv. med barn mellom 14 og 16 år), § 312 (incest), § 314 (seksuell omgang mellom andre nærstående), § 327 (ran), § 329 (forbund om ran), § 355 (fremkalling av fare for allmennheten) og § 357 (forbund om fremkalling av fare for allmennheten),

b. militær straffelov §§ 50, 52 eller 96, eller

c. sikkerhetsloven § 7-5, jf. § 11-4 fjerde ledd.

Ved overtredelse av §§ 312 eller 314 gjelder avvergingsplikten bare når den fornærmede er under 16 år. Ved overtredelse av §§ 299 eller 303 gjelder avvergingsplikten ikke dersom vilkårene i § 308 er oppfylt.

Brudd på avvergingsplikten straffes ikke når

a. handlingen det er tale om å avverge ikke har kommet så langt som til straffbart forsøk, jf. § 16, eller

b. plikten ikke kunne oppfylles uten å utsette ham selv, hans nærmeste eller noen uskyldig for siktelse eller tiltale eller fare for liv, helse eller velferd.

Tredje ledd bokstav b gjelder ikke dersom fornærmede er mindreårig og den som unnlater å avverge er barnets forelder, steforelder, fosterforelder eller en annen som har daglig omsorg for barnet.

Taushetsplikt

Aktivt hindre andre adgang og kjennskap til det du får vite om i arbeidet.

Ikke til hinder for

- å drøfte en sak anonymisert
- at opplysninger gis til de som kjenner de fra før, eller når tungtveiende private eller offentlige interesser gjør det rettmessig *(opplysningsrett*)

(*Helsepersonelloven, Spesialisthelsetjenesteloven, Helse- og omsorgstjenesteloven, Forvaltningsloven).*

Taushetsplikt og opplysningsrett - Helsedirektoratet

Melde- og opplysningsplikt til barneverntjenesten

Når det er ***grunn til å tro*** at et barn

- blir mishandlet i hjemmet og/eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt
- har vist vedvarende alvorlige atferdsvansker
- er i fare for utnyttelse til menneskehandel.

Plikten er todelt; du plikter også å gi opplysninger når barnevernstjenesten ber om det.

Barnevernslova § 13-2
Helsepersonelloven § 33. *Opplysningsplikt til barnevernet*

Opplysninger til nødetater – helsepersonelloven § 31

Helsepersonell skal varsle politi og brannvesen dersom dette er nødvendig for å avverge alvorlig skade på person eller eiendom.

Avvergingsplikten - straffeloven § 196

- Lovpålagt plikt til å **avverge bestemte, alvorlige lovbrudd** som vold i nære relasjoner og voldtekt.
- Plikten inntrer når det fremstår som **sikkert eller mest sannsynlig** at lovbruddet vil skje.
- Å unnlate **gjennom anmeldelse eller på annen måte** å søke å avverge et lovbrudd, eller følgene av det, straffes med bot eller fengsel inntil ett år.

https://lovdata.no/lov/2005-05-20-28/§196

Vold- og seksuallovbrudd du har plikt til å søke å avverge:

- tvangsekteskap, strl. § 253
- grov frihetsberøvelse, strl. § 255
- forbund om grov frihetsberøvelse, strl. § 256
- grov menneskehandel, strl. § 258
- grov kroppsskade, strl. § 274
- ekteskap med noen under 16 år, strl. § 262 annet ledd
- drap, strl. § 275
- forbund om drap eller å volde betydelig skade på kropp og helse, strl. § 279
- mishandling i nære relasjoner, strl. § 282
- grov mishandling i nære relasjoner, strl. § 283
- kjønnslemlestelse, strl. § 284
- hensettelse i hjelpeløs tilstand, strl. § 288
- voldtekt, strl. § 291
- misbruk av overmaktsforhold og lignende, strl. § 295
- voldtekt av barn under 14 år, strl. § 299
- grov seksuell omgang mv. med barn mellom 14 og 16 år, strl. § 303
- incest, når den fornærmede er under 16 år, strl. § 312
- seksuell omgang mellom andre nærstående når den fornærmede er under 16 år, strl. § 314

...

§ 131 (terrorhandlinger)

§ 223 (grov uriktig anklage)

§ 240 (alvorlig miljøkriminalitet)

§ 327 (ran)

§ 355 (fremkalling av fare for allmennheten)

...

Straffeloven § 196

plikt.no

§ 196 og taushetsplikten

Avvergeplikten gjelder alle, og **går foran taushetsplikten** for de som har det.

NB.

- Å bryte taushetsplikten for å avverge vold? = misforståelse.

Taushetsplikten blir **satt til side** hvis avvergeplikten inntrer.

Helsepersonelloven og straffeloven *(ikke uttømmende)*

Plikt	Inntrer	Merk
Plikt til å varsle nødetater Helsepersonelloven § 31.	Når **nødvendig for å avverge alvorlig skade** på person eller eiendom	Plikten knytter seg ikke til (bestemte) lovbrudd.
Opplysninger til den kommunale helse- og omsorgstjenesten Helsepersonelloven § 32	Ved forhold som bør føre til tiltak fra den kommunale helse- og omsorgstjenesten.	*Se mer info i Helsedirektoratets kommentar*
Opplysningsplikt til barnevernet Helsepersonelloven § 33 Barnevernloven § 13-2	Når ***grunn til å tro*** at et barn utsettes for mishandling, annen alvorlig omsorgssvikt, …	Ingen ting i veien for å ha rutiner for å melde, *men plikten er et personlig ansvar.*
Avvergingsplikt Straffeloven § 196	Når **vi vet eller holder det mest sannsynlig** at lovbruddet vil skje	Avverging kan skje gjennom anmeldelse eller på annen måte. *Plikten er et personlig ansvar*
Forsømmelse av hjelpeplikt Straffeloven § 287	Når **noen er i åpenbar fare for å miste livet eller bli påført betydelig skade**	Plikt til å hjelpe etter evne, eller varsle (nødetater).

[Taushetsplikt, opplysningsrett og opplysningsplikt i forvaltningen – en veileder (regjeringen.no)]

Plikter og praksis

- når og hvordan?

NKVTS.NO

Tie eller tale? – et eksempel

«Du må love å ikke si det til noen … Da mister jeg alt!»

Sandra kommer til legevakten, dette er 4. gang på et halvt år. Hun har en historie med traumer, emosjonell ustabilitet og tidligere relasjoner preget av vold og kontroll. Sandra har vært samboer de to siste årene. Du er bekymret for at hun utsettes for vold av samboeren. I dag kommer hun haltende inn.

Eksempel er bearbeidet og hentet fra e-læringskurs på www.plikt.no

Avveininger

- Hvilke vurderinger gjør du?
- Egne rutiner for hvordan å gå fram ved melding til barnevernstjenesten eller varsling til politiet?
- Handlingsalternativer?

Hva gjøre?

Avhengig av alder til den det gjelder, tid og situasjon – *et utdrag fra plikt.no:*

- Informer om plikten du har til å avverge, eller å melde fra ved bekymring.
- Søk å finne gode løsninger sammen med den det gjelder.
- Spør eventuelt om samtykke til å gi opplysninger/oppfordre til selv å melde fra (f.eks. til barnevern).
- Rådfør deg gjerne med andre, men ikke del mertaushetsbelagt informasjon enn nødvendig.

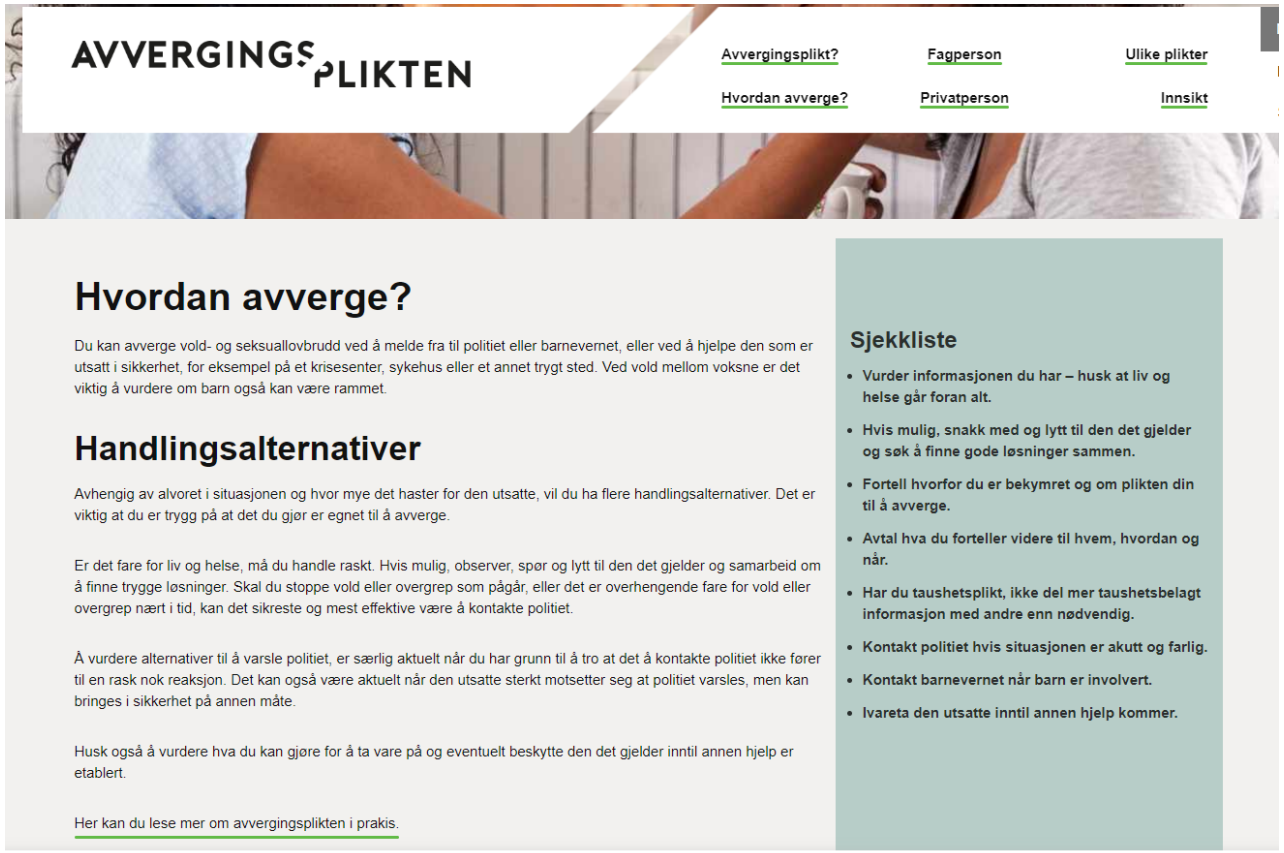

Hva gjøre?

- En forsvarlig vurdering av den informasjon du har.
- Dokumentere hva som har skjedd og hvilke vurderinger som er gjort.
- Gi kun nødvendige opplysninger for at politiet eller andre skal kunne avverge.

Barrierer?

Mangel på kunnskap og/eller bevis

Mangel på tid / travle arbeidsdager

Informasjonsflyt og samordning mellom tjenester

Vanskelig å vurdere i praksis om bundet av taushetsplikten eller et av unntakene

Hensyn til autonomi (etisk dilemma mellom å følge loven og respektere hjelpsøkerens autonomi)

Oppfatning av at rapportering ikke fører til effektive tiltak

* Hva påvirker profesjonsutøveres overholdelse av avvergeplikten ved partnervold?, ManReport 2025

Barrierer?

Barrierer kan være både praktiske, relasjonelle og kulturelle

– behov for tydeligere opplæring og støtte

Plikt.no og e-læring om avvergingsplikten

«Han bare klikker liksom…»

Per er 18 år og han har oppført seg annerledes den siste tiden. Nå kommer han på skolen med synlige blåmerker.

Hva bør læreren gjøre?

«Han hører aldri etter!»

Barnehagelæreren oppdager et stygt sår på ryggen til Elias. Kan moren forklare hva som har skjedd?

Hva bør barnehagelæreren gjøre?

«Verden hadde vært bedre uten oss begge!»

Jonas, som tidligere er dømt for partnervold, gjennomgår et samlivsbrudd. Han er rasende.

Hva bør legen gjøre?

«Jeg får egentlig ikke snakke med deg…»

Lena lever i et kontrollerende forhold. I møte med jordmoren fremstår hun usikker og utrygg.

Hva bør jordmoren gjøre?

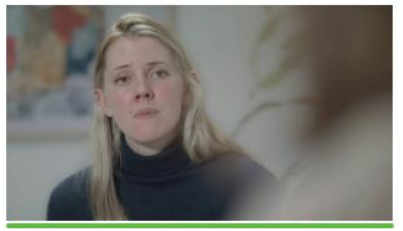

«Du må love å ikke si det til noen … Da mister jeg alt!»

Sandra går i behandling hos psykolog. Psykologen er bekymret for om hun utsettes for vold fra samboeren.

Hva bør psykologen gjøre?

Noen ressurser

Plikt.no

Taushetsplikt, opplysningsrett og opplysningsplikt i forvaltningen – en veileder (regjeringen.no)

Profesjonsutøveres avvergeplikt i møte med partnervold, MANREPORT-IPV - et tverrfaglig forskningsprosjekt (Universitetssjukehus HF, Politihøgskolen, Høgskolen i Molde og Høgskulen i Volda).

Dinutvei.no – nasjonal veiviser ved vold og overgrep

Veileder for helse- og omsorgstjenestens arbeid med vold i nære relasjoner

Tale eller tie. Plikt til å avverge alvorlige lovbrudd og uriktige domfellelser. Morten Holmboe, 2017

Takk.

Gry Stordahl

gry.stordahl@nkvts.no

NASJONALT KUNNSKAPSSENTER
OM VOLD OG TRAUMATISK STRESS